

8. Лихачев Д. С. Поэтика древнерусской литературы. – М: Наука, 1979.
9. Трифунові Г. Георгуа Хировска расправа с песничим сликами в српском средневековом рукопису. – Београд, 1970.
10. Удальцова З. В., Литаврин Г. Г. Древняя Русь и Византия. – М., 1980.
11. Krumbacher K. Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches. – München, 1897.
12. Norden E. Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis zu die Zeit der Renaissance. – Leipzig, 1998.

References

1. Averintsev, S. S. (1977) Poetika rannevizantiyskoy literatury [The poetics of early Byzantine literature]. Moscow : Nauka. [in Russian]
2. Averintsev, S. S., Gasparov M. L. (1986) Problemy literaturnoy teorii v izantii i latinskom srednevekovye [Problems of literary theory in Byzantium and the Latin Middle Ages]. Moscow : Nauka. [in Russian]
3. Angelov, G. S. (1967) Georgi Hirovosk za poeticheskite figuri. Iz starata blgarska, ruska i serbska literatura [Georgi Hirovosk for poetic figures. From the old Bulgarian, Russian and Serbian literature]. Sofia. [in Bulgarian]
4. Byichkov, V. V. (1977) Vizantiyskaya estetika [Byzantine aesthetics]. Moscow : Nauka. [in Russian]
5. Izbornik Svyatoslava 1073 goda. Faksimilnoe izdanie (1983) [Svyatoslav's collection of 1073. Facsimile edition]. Moscow : Kniga. [in Russian]
6. Izbornik Svyatoslava 1073 goda.: Sbornik statey (1977) [Svyatoslav's collection of 1073. Facsimile edition]. Moscow : Nauka. [in Russian]
7. Kurbatov, G. L. (1984) Istoriya Vizantii [History of Byzantium]. Moscow : Vysshaya shkola. [in Russian]
8. Lihachev, D. S. (1979) Poetika drevnerusskoy literatury [Poetics of Old Russian Literature]. Moscow : Nauka. [in Russian]
9. Trifunovih, G. Georgua (1970) Hirovska rasprava s pesnicim slikami v srpskom srednevekovom rukopisu. Belgrad. [in Bulgarian]
10. Udaltsova Z. V., Litavrin G. G. (1980) Drevnyaya Rus i Vizantiya [Ancient Russia and Byzantium]. Moscow. [in Russian]
11. Krumbacher K. (1897) Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches. München [in German].
12. Norden E. (1998) Die antike Kunstprosa vom VI. Jahrhundert v. Chr. bis zu die Zeit der Renaissance. Leipzig. [in German]

УДК 811.14'02'42:821.14–133.09

О. В. Івашків - Ващук

Український католицький університет

Жіночі образи богинь та героїнь у межах макроконцепту ЛЮДИНА (на матеріалі ідилій Теоокріта)

Івашків-Ващук О. В. Жіночі образи богинь та героїнь у межах макроконцепту ЛЮДИНА (на матеріалі ідилій Теоокріта). Образи богині Афродіти, героїнь Гелени, Береніки та Алкмени, персонажів ідилій Теоокріта, визначного грецького поета елліністичного періоду, проаналізовано у контексті макроконцепту ЛЮДИНА. У статті акцентовано на лексичних та стилістичних особливостях характеристики цих образів. Відзначається, що образ Афродіти є наскрізним для всіх ідилій та має як позитивні, так і негативні характеристики. Натомість образи героїнь Гелени, Береніки та Алкмени наявні переважно в одному із творів та подаються ідеалізовано.

Ключові слова: Теоокріт, ідилія, макроконцепт, образ, богиня, героїня, епітет, порівняння.

Івашків-Ващук О. В. Женские образы богинь и героинь в пределах макроконцепта ЧЕЛОВЕК (на материале идиллий Феокрита). Образы богини Афродиты, героинь Елены, Береники и Алкмени, персонажей идиллий Феокрита, выдающегося греческого поэта эллинистического периода, рассматриваются в контексте макроконцепта ЧЕЛОВЕК. В статье акцентированно на лексических и стилистических особенностях характеристик этих образов. Отмечается, что образ Афродиты является сквозным для всех идиллий и имеет как положительные, так и отрицательные характеристики. В то же время образы героинь Елены, Береники и Алкмени встречаются преимущественно в одном из произведений и подаются идеализированно.

Ключевые слова: Феокрит, идиллия, макроконцепт, образ, богиня, героиня, эпитет, сравнение.
Ivashkiv-Vashchuk O. V. Female images of goddesses and heroines within the macro-concept HUMAN

(on the material of Theocritus' Idylls).

Women's characters of Aphrodite, Helena, Berenice and Alcmene of the idylls of Theocritus, a prominent Greek poet of the Hellenistic period, are analyzed in the context of the macro-concept HUMAN. Such a research plays a great role in the study of the author's idiosyncrasy and his conceptual system. In the representation of the poet a woman can be a mother and a wife (Gorgo and Praxinoa from the XV idyll, Alcmene from the XXIV idyll), an unlucky, betrayed lover (Simaetha from II idyll), a naive shepherdess of goats (girl from the XXVII idyll), a proud nymph (Galatea from the XI idyll), a noble princess (Berenice from the XVII idyll), a demonstrative wife and crafter (Helena from the XVIII idyll) and others like that.

In the questions of the study of the macro-concept of the HUMAN in the system of the ancient Greek language in general and on the material of Theocritus' Idylls the human sphere should be considered in three segments: biological, spiritual and social.

The dominant female image in the Theocritus' idylls is the image of the goddess Aphrodite, whose characteristics can be found in almost every idyll. The images of heroines Helena, Berenice, and Alcmene are also important. These images have been analyzed in the context of the macro-concept HUMAN in more details. The lexical and stylistic displays of these images have been studied in particular. It is noted that the image of Aphrodite is cross-cutting for all idylls and has both positive and negative characteristics. Instead, the images of the heroines of Helena, Berenice and Alcmene are mostly realized in one of the idylls and are presented too ideally.

Key words: Theocritus, idyll, macro-concept, image, goddess, heroine, epithet, comparison.

Вміння аналізувати художній текст є невід'ємним елементом дослідження ідіостилю письменника. Зрозуміло, що це варто робити комплексно – поєднуючи стилістичний та лінгвістичний принципи аналізів та послуговуючись сучасними методиками концептуального аналізу тексту, зокрема семантико-когнітивним і поетико-когнітивним [3; 4; 5]. Такий підхід дає можливість виявити сітку ключових художніх концептів твору, виражених вербально, що, актуалізуючи різноманітні смисли, відображають індивідуальність автора.

Сучасні лінгвісти досліджують мову у тісному зв'язку з людиною, що обумовлює необхідність лінгвістичного аналізу художнього тексту як безпосереднього відображення свідомості людини, адже художній твір є вираженням особистості автора, його ідей та їх мовного втілення [2:112].

Аналіз образів персонажів художнього твору відіграє важливу роль у повноцінному та різносторонньому вивченні ідіостилю письменника та загальної концептосфери його творів. Саме потреба цілісного висвітлення макроконцепту ЛЮДИНА у творчості давньогрецького поета Теокрита, зокрема на основі ключових жіночих образів, зумовила *актуальність* цієї розвідки. Образний світ Теокрита загалом вивчений дуже мало, оскільки можемо назвати хіба дослідження П. Саконі [7]. Деякі питання, що стосуються характеристики персонажів творів Теокрита висвітлені у працях Т. Попової [6], М. Грабар-Пассек [8], А. Цісика [9]. Відтак, *метою* статті є більш докладне вивчення особливостей макроконцепту ЛЮДИНА, що реалізується у жіночих образах богинь та героїнь в ідиліях Теокрита. *Завдання* дослідження вбачаємо у виокремленні домінантних жіночих образів та аналізі їхнього вербально-стилістичного вираження.

У питаннях дослідження макроконцепту ЛЮДИНА у системі давньогрецької мови загалом та на матеріалі ідилій Теокрита дотримуємося

думки про те, що людську сферу слід розглядати за трьома сегментами: біологічним, духовним і соціальним. Основними стилістичними засобами відображення макроконцепту ЛЮДИНА, зокрема у жіночих образах, є епітети, порівняння та метафори. Вербально ці засоби представлені в основному іменниковими та прикметниковими лексемами.

Жіночих образів у Теокрита не надто багато, але вони досить різнопланові. В уявленні поета жінка може бути матір'ю і дружиною (Горго і Праксіноя з XV ідилії, Алкмена з XXIV ідилії), нещасною, зраженою коханим (Сімайта з II ідилії), наївною пастушкою кіз (дівчина з XXVII ідилії), гордовитою німфою (Галатея з XI ідилії), благородною царівною (XVII Береніка з ідилії), показовою дружиною і майстринею (Гелена з XVIII ідилії) тощо. Епітетні структури, пов'язані із власними та загальними назвами жінок, досить різноманітні. Жінки у Теокрита означаються як *працьовиті* – ἀνσβέρυος (XXVIII: 14), *сміливі* – κυνοθαρσής (досл. смілива, наче собака) (XV: 54), *безсердечні* – ἄστοργος (XVII: 43), *легковірні* – ταχυλειθής (II: 138), *розумні* – σοφρων (XXVIII: 14) тощо.

Ядерна лексема, з якої розпочинаємо аналіз жіночих образів це загальна назва ἡ γυνή – “жінка”, яка має досить високий показник слововживання – 17 фіксацій у тексті ідилій. У багатьох випадках цей іменник входить до складу опозицій, зокрема, 1) опозиція **жінка** – **чоловік** (3 фіксації), наприклад, εἶτε γυνὰ τήνφ παρακέκλιτα εἶτε καὶ ἀνήρ (II: 44) – *чи жінка лежить біля нього, чи чоловік*, 2) опозиція **жінка** – **дівчина** / **жінка** – **законна дружина** або **коханка** (10 фіксацій) у таких мікроконтекстах: παρθένος ἔνθα βέβηκα, γυνή δ' εἰς οἴκον ἀφέρτω (XXVII: 64) – *дівчиною сюди я прийшла, а жінкою додому відходжу*, 3) опозиція **жінка** – **богиня** (1 фіксація) в уривку ἀθανάτων ἀπὸ θνατᾶς, [...] ἐποίησας Βερενίκαν (XV: 106–107) – *безсмертною серед смертних ти зробила Береніку* [12:63]. Ці протиставлення відкривають

цікаві смисли лексеми “жінка”, яка, попри своє загальне значення, у розумінні Теокрита має й конкретне значення “дружина”.

Домінантним жіночим образом у Теокритових ідиліях є образ богині Афродіти, характеристики якого можна зустріти чи не в кожній ідилії. Важливими також слід вважати образи напівміфічних жінок-героїнь Гелени, Береніки, Алкмени, згадки про яких, однак, обмежуються лише присвяченими їм творами.

Про богиню, яка є покровителькою кохання, герої ідилій відгукуються неоднозначно: щасливі дякують за дар кохання, нещасні – нарікають. Вустами свого персонажа Дафніса поет називав Афродіту жорстокою – βαρεῖα (I: 100) та ненависною, ворожою до смертних – νεμεσάτα, θνατοῖσιν ἀπεχθής (I: 101).

У першій ідилії, крім згаданих вище чітко пейоративних характеристик, бачимо рядки, що можна трактувати двояко. Отож, ми вслід за дослідником Г. Крейном [5] розмірковуємо над перекладом фрагменту ἦνθέ γε μὰν ἀδεῖα καὶ ἁ Κύπρις γελάοισα, / λάθρια μὲν γελάοισα, βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχοισα (I: 95–96). Для цього в першу чергу порівняймо переклади уривка українською, російською та англійською мовами: “Там і Кіпріда з’явилась із усміхом милим, солодким” (А. Цісик) [1:185], “С нежной улыбкой к нему тогда появилась Киприда; / Сладко она улыбалась; но на сердце гнев затаила” (М. Грабар-Пассек) [8:12], “But and the Cyprian came him to, and smiled on him full sweetly / For though she fain would foster wrath, she could not choose but smile” (Дж. Едмондс) [13:17], “Aye and Cypri came too, with a sweet smile, craftily smiling but with heavy wrath held back” (Е. Гоу) [11:11].

Розглянемо першу фразу ἦνθέ γε μὰν ἀδεῖα καὶ ἁ Κύπρις γελάοισα, що буквально можна перекласти “І прийшла Кіпріда, яка солодко усміхається”. У всіх перекладах, котрі ми аналізуємо, простежується особливість стосунку слова ἀδεῖα до усмішки богині. Цікаве зауваження висловив Г. Крейн, адже на його думку, сміх може бути приємним (солодким) лише для того, хто сміється, або для того, кому цей сміх адресовано [10:164].

Натомість фраза λάθρια μὲν γελάοισα викликає ще більше сумнівів і неоднозначних трактувань. Покладаючись на словникове значення, цей вираз слід перекласти “приховано усміхаючись”. Таким чином, можна думати, що Афродіта приховувала усмішку, бо насправді відчувала гнів, або своєю усмішкою намагалася приховати справжні емоції (наприклад, смуток або горе). Важливо зазначити те, що ані в українському, ані в російському перекладах ця особливість не відображена.

І нарешті останній суперечливий уривок βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχοισα, що буквально можна перекласти “тягар на душі маючи”, який цілком

опущено в українському перекладі. Г. Крейн зауважив, що Теокрит задля збереження метричного розміру розділив складене слово βαρυθυμία на дві частини. Крім того, науковець розмірковує над тим, чи тут описано горе (смуток) чи злість [10:173–180]. Ми підтримуємо думку про те, що хоч Дафніс відгукується про Афродіту негативно, вважаючи її своїм ворогом, вона йому співчуває і своїм солодким сміхом приховує істинну емоцію – смуток через його смерть. Підтвердженням цього є наступні рядки з ідилії: ῥῶ μὲν τόσσ' εἰπὼν ἀπελαύσατο: τὸν δ' ἄφροδίτα / ἦθελ' ἀνορθῶσαι (I: 138–139) – *це сказавши, він відійшов; а Афродіта хотіла його підняти (оживити)*. Отже, пастух Дафніс помер в обіймах богині, яку ненавидів за муки кохання, що вона йому послала.

На Кіпріду нарікає також героїня другої ідилії Сімайта: ἦ ῥά οἱ ἀλλᾶ / ὄχετ' ἔχων ὁ τ' Ἔρωσ ταχινὰς φρένας ἅ τ' ἄφροδίτα; (II: 6–7) – *чи ж Ерот і Афродіта відвели легке серце до іншої?* Жінка впевнена, що її життям та життям її коханого Дельфіса керують боги кохання: вони вказують, кого йому краще любити. Сімайта натомість прикликає богиню місяця Селену і звіряє їй свою історію. Із покровителькою кохання пов’язано метафоричне вживання лексем на позначення стрільби з лука: ἔχθιστον ἔχων ὑλοκάρδιον ἔλκος, / Κύπριδος ἐκ μεγάλας τό οἱ ἦπαι πᾶξε βέλεμνον (XI: 15–16) – *маючи ненависну рану під серцем, стріла великої Кіпріди влучила в печінку*. В цьому мікроконтексті спостерігаємо негативну конотацію, що виражена у фразі “ненависна рана”, однак разом із тим Афродіту названо “великою”, тобто вона є шанованою та могутньою богинею.

Тим не менш, деякі характеристики Афродіти мають мейоративне забарвлення, адже її возвеличують ті, кому вона подарувала щасливе кохання. До Афродіти молилися, аби вона послала кохання і зменшила страждання: πᾶσιν δ' ἦπιος ἦδε βροτοῖς μαλακοῦς μὲν ἔρωτας / προσπνέει, κοῦφας δὲ διδοῖ ποθέοντι μερίμνας (XVII: 51–52) – *будь доброю до смертних, вдихни їм ніжне кохання, дай тим, хто страждає коханням, легкі тривоги*. Кіпріду прикликали благословити шлюб Менелая та Гелени і дарувати їм взаємне кохання (XVIII: 51–52)¹, їй здійснювали обряд uzливання, віддячуючи за зустріч з коханою (II: 130) тощо.

Важливою є згадка про історії кохання богині Афродіти і пастуха Адоніса, найперше у третій ідилії: τὰν δὲ καλὰν Κυθέρειαν ἐν ὄρεσι μᾶλα νομεύων / οὐχ οὕτως ὄδωνις ἐπὶ πλέον ἄγαγε λύσσα, / ὥστ' οὐδὲ φθίμενόν νιν ἄτερ μαζοῖο τίθητι; (III: 46–48) – *Чи не міг Адоніс, у горах випасаючи стадо, прекрасну Кіферею ввести у божевілля, так що від*

¹ П. Саконі вбачає тут іронію, зумовлену міфічним контекстом, адже саме Афродіта присудила Гелену Парісові, чим, можливо, була спровокована Троянська війна.

грудей не [могла] відірвати померлого? Цей уривок вживається в контексті того, що навіть богиня могла покохати пастуха, хоч це кохання і не принесло їм щастя. До речі, тут можна провести паралель з історією смерті Дафніса, котру ми згадували вище. Однак найширше сюжет ніжного кохання Афродіти та Адоніса висвітлено у XV ідилії, де описано свято, влаштоване на їхню честь. Тут богиня характеризується величальними епітетами – χρυσή (золотосяйна), πολύνομος (шанована під різними іменами), πολύνομος (яка має багато храмів), χαρίζομενα (радісна, втішена), а надалі також κάλλει ἀριστεύουσα θεῶν πόντῳ Ἀφροδίτα – красою найславніша серед богинь володарка Афродіта (XVII: 45). Отже, Афродіта постає в ідиліях Теоκρίта як суперечливий персонаж, що характеризується як негативними, так і позитивними рисами.

Три наступні образи напівміфічних героїнь цариць Гелени, Береніки та Алкмени об'єднані загальною позитивною характеристикою, подекуди навіть перебільшено ідеалістичною.

Найперше розглянемо образ Гелени, котрій присвячена XVIII ідилія. Назва ідилії Ἐλένης Ἐπιθαλάμιος – Епіталама Гелени – містить інформацію про особливий різновид цього твору, адже це весільна пісня, котра виконується в першу шлюбну ніч біля спальні наречених. Вже у першій частині пісні маємо своєрідний вступ, що включає опис ситуації: дванадцять найкращих спартанських дівчат, прикрасивши голови вінками з гіацинтів, стали колом перед новою розписаною спальнею Менелая і Гелени (XVIII: 1–6). Вважається, що квітка, назва якої співпадає з назвою божества Гіацинта, шанованого у Спарті, виникла з його крові. Як зазначила П. Саконі, цей факт має “негативну конотацію в обставинах весілля” [7:14]. Важливим елементом епіталами є згадка про походження обох наречених. Крім традиційного зарахування Менелая до нащадків Атрея (XVIII: 6), а Гелени – до Тіндарідів Τυνδαριδῶν τῶν ἀγαπητῶν Ἐλέναν – лобу доньку Тиндарея Гелену (XVIII: 5–6), особливий наголос робиться на божественному походженні нареченої: Ζανός τοι θυγάτηρ – донька Зевса (XVIII: 19).

В основній частині ідилії перелічуються та вихваляються достоїнства Гелени. Теоκρίт передусім наголосив на її красі, використовуючи порівняння з ранковою зорею, ніччю та весною: Ἄως ἀντέλλοισα καλὸν διέφανε πρόσωπον, / πόντια νύξ τό τε λευκὸν ἔαρ χειμῶνος ἀνέντος: / ὧδε καὶ ἡ χρυσέα Ἐλένα διαφαίνεται ἐν ἡμῖν. (XVIII: 26–28) – наче ранкова зоря, що сходить, сяяло гарне обличчя, наче володарка Ніч, як блискуча весна, проганяючи зиму: так золота Гелена сяє між нами. Багатокомпонентне порівняння за принципом аналогії використано в такому мікроконтексті: πειρὰ μέγα λαὸν ἀνέδραμε κόσμος ἀρούρα / ἢ κάλυ

κυάριστος ἢ ἄρματι Θεσσαλὸς ἵππος: / ὧδε καὶ ἡ ῥόδωχρος Ἐλένα Λακεδαίμονι κόσμος (XVIII: 29–31) – як прикрасою для великої ниви виростає багатий урожай, для саду – кипарис, для колісниці – Фессалійський кінь, так прикрасою для Лакедемону є рум'яна Гелена. Позитивні епітети, котрі описують і зовнішність Гелени, і її характер, бачимо в мікроконтексті ὦ καλὰ ὦ χαρίεσσα κόρα (XVIII: 38) – о гарна, славна дівчино.

Гелена характеризується також як найкраща серед дівчат-спортсменок у бігу: τῶν οὐδέν τις ἄμωμος, ἐπεὶ χ' Ἐλένα παρσιωθῆ (XVIII: 25) – жодна не є настільки бездоганна, щоб порівнятися з Геленою; вона – найкраща рукоділниця, що плете міцну тканину із складними узорами (XVIII: 32–34); ніхто так не оспіває богинь Артеміду та Афіну, граючи на лірі, як Гелена, в очах якої всі бажання (зачарування) перебувають – ὡς Ἐλένα, τὰς πάντες ἐπ' ὄμμασιν ἴμεροι ἐντί (XVIII: 37). Теоκρίт описав навіть процес зачислення Гелени до місцевих божеств, з якими пов'язані певні обрядові дії, зокрема жертвопринесення, узливання та здійснення присвяти на дереві (XVIII: 43–48).

Слід звернути увагу на те, що ідилія “Епіталама Гелени” написана так, ніби Теоκρίт не знає ані про так званий суд Паріса, ані про Троянську війну. Припускаємо, що такий прийом поет використав цілком усвідомлено. Саме тому в багатьох уривках твору можна вбачати приховану іронію, наприклад, κεῖς ἔτος ἐξ ἔτεος Μενέλαε τὰ νύξ ἄδε (XVIII: 15) – із року в рік, Менелас, вона буде твоєю дружиною; Ζεὺς δέ, Κρονίδα Ζεὺς ἄφθιτον ὄλβον, / ὡς ἐξ εὐπατριδῶν εἰς εὐπατρίδας πάλιν ἐνθῆ (XVIII: 52–53) – [Нехай дасть вам] Зевс, Кронід Зевс вічне щастя, яке передаватиметься з покоління в покоління та інше. Ми припускаємо, що тут Теоκρίт засуджує подальший розвиток історії Гелени, тобто її зв'язок із Парісом. Можливо, автор симпатизував Менелаяу та лише його визнавав законним чоловіком Гелени: μοῦνος ἐν ἡμιθέοις Κρονίδα Δία πενθερὸν ἐξεῖς (XVIII: 18) – тільки ти один серед напівбогів² матимеш за тестя Зевса Кроніда. Можливо, Теоκρίт вважав тільки цей шлюб правомірним: Ὑμῖν ὦ Ὑμέναιε, γάμω ἐπὶ τῷδε χαρείς (XVIII: 58) – О Гімен, Гіменей, нехай ти зрадієш від цього шлюбу. Тим не менш, вже у XXVII ідилії бачимо пару Гелена – Паріс: τῶν πινυτῶν Ἐλέναν Πάρις ἤρτασε βουκόλος ἄλλος./ μᾶλλον ἐκοῖσ' Ἐλένα τὸν βουκόλον ἔσχε φιλεῦσα (XXVII: 1–2) – інший пастух – Паріс розумну Гелену викрав. Краще: пастуха Гелена добровільно цілувала. Вважається, що автором цієї ідилії є не Теоκρίт. Важливо зауважити, що Паріс тут постає як пастух, а не царський син, отже, його статус значно нижчий. Внаслідок цього зв'язок Гелени і пастуха тут подано дещо іронізовано, адже відповідно до міфу

² Тут йдеться про Менелая.

Паріс уже був визнаним сином царя Пріама, коли зустрів Гелену і вони покохали один одного.

У XVII ідилії прославляється Береніка, дружина єгипетського царя Птолемея Сотера, матір царського подружжя Птолемея Філадельфа і Арсіної: οἶα δ' ἐν πινυταῖσι περικλειτὰ Βερενίκα / ἔπρελε θηλυτέρας, ὄφελος μέγα γειναμένοισι. (XVII: 34–35) – *одна серед розумного жіноцтва знаменита Береніка, велика допомога для батьків*. Вважається, що Афродіта врятувала царицю від забуття та подарувала їй безсмертя, напуваючи амбросією (XV: 106–108), а також “поділилася з нею славою” (XVII: 46–50). Береніка описана як ідеальна дружина, яка приносить своєму чоловікові лише щастя, а їхнє подружнє життя є зразковим для інших: τῷ οὐλῶ τινὰ φαντὶ ἀδεῖν τόσον ἀνδρὶ γυναικῶν, / ὅσσόν περ Πτολεμαῖος εἶην ἐφίλησεν ἄκοιτιν. / ἧ μάν ἀντεφίλειτο πολὺ πλέον (XVII: 38–40) – *кажуть, жодна із жінок так не подобалась чоловікові, наскільки Птолемею кохав свою дружину. А вона навзаєм кохала його ще більше*. Поет зобразив Береніку і як ідеальну матір, котра правильно виховує своїх дітей, що народжені з істинного кохання подружжя (XVIII: 40–42), а тому такі діти часто виростають достойними своїх батьків: σὲ δ' αἰχμητὰ Πτολεμαῖε / αἰχμητᾶ Πτολεμαῖφ ἀρίζηλος Βερενίκα (XVIII: 56–57) – *тебе, хоробрій воїне Птолемею, хороброму воїну Птолемею [народила] славетна Береніка*. Після того як Береніка стала безсмертною, син спорудив для своїх батьків пишний храм із вирізаними статуями і здійснював їм жертвопринесення (XVII: 123–127).

Ідеалізованим є й образ Алкмени – матері Геракла, представлений у XXIV ідилії. Вже на початку твору Теокрит характеризує Алкмену як люблячу матір, яка дбає про своїх дітей, ласкаво називаючи їх словами ἐμὰ βρέφεα γλυκερόν (XXIV: 7) – *мої солодкі немовлята*, ἐμὰ ψυχά (XXIV: 8) – *моя душа*, εὖβοα τέκνα (XXIV: 8) – *щасливі діти*. Алкмена перша прокинулась від крику Іфікла, коли

на малюків накинулись змії, і заціпеніла від страху: ἐμὲ γὰρ δέος ἴσχει ὀκνηρόν (XXIV: 35) – *бо мене, боязку, стримує страх*. Після того як Геракл задушив змії, Алкмена покликала мудреця Тіресія, який передбачає їй світле майбутнє: θάρσει ἀριστοτόκεια γύναι, Περσῆιον αἶμα. / θάρσει: μελλόντων δὲ τὸ λώιον ἐν φρεσὶ θέσθαι (XXIV: 73–74) – *будь сміливою, жінко, яка народжує чудових дітей, кров Персея. Будь сміливою, тримай у душі краще з майбутнього*. Старець вважає царицю найславнішою рукодільницею, яку ахейки згадуватимуть як найбільшу пошану Арголіди (XXIV: 78). Після епізоду зі зміями описується щасливе і успішне виховання Геракла, що підсумовується фразою Ἵδε μὲν Ἴπρακλῆα φίλα παιδεύσατο μάτηρ (XXIV: 134) – *Так Геракла виховувала любя матір*.

Жіночі образи богині Афродіти та героїнь Гелени, Береніки та Алкмени нерівномірно представлені в ідиліях Теокрита – лише образ богині кохання зустрічається чи не в кожному творі. Натомість образи названих героїнь є переважно в ідиліях, котрі їм присвячені. Так, образ Гелени розкрито у XVIII ідилії, образ Береніки – у XVII, образ Алкмени – у XXIV. Ці образи відрізняються також за типом характеристики, адже вербально-стилістичні засоби характеризують Афродіту як позитивного, так і негативного персонажа. Образне відображення названих напівміфічних героїнь цілковито позитивне, а тому ці образи сприймаються як надмірно ідеалізовані.

Звичайно, образи Афродіти, Гелени, Береніки та Алкмени не вичерпують образного світу Теокрита. Відтак, докладного аналізу заслуговують й інші образи. Передусім варто розглянути й образи жінок із міських мімів Теокрита, що можна сприймати як перспективу подальшого дослідження. Окрема розвідка може стосуватися й образів німф та Муз як важливих персонажів ідилій.

Література

1. Антична література: Хрестоматія. Частина 1. Давня грецька поезія в українських перекладах і переспівах / Упоряд. В. П. Маслюк. – К.: ІСДО, 1994. – 276 с.
2. Архіпова О. В. Засоби мовного вираження концепту «чоловік» (за романом В. Шкляра «Залишенець») / О. В. Архіпова // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2012. – Випуск 7 (2). – С. 109–119.
3. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... доктора філол. наук: Спец. 10.02.04 / Л. І. Белехова. – К.: КНЛУ, 2002. – 476 с.
4. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
5. Ніжегородцева-Кириченко Л. О. Концептуальний аналіз – виток розвитку семантичного аналізу / Л. О. Ніжегородцева-Кириченко // Науковий вісник ВДУ. – Вип. 4. – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Волинського державного університету імені Лесі Українки “Вежа”, 2002. – С. 189–194.
6. Попова Т. В. Буколіка в системі древнегрецької поезії. / Т. Попова. // Поэтика древнегреческой литературы – М: Наука, 1981. – С. 96–177.
7. Саконі П. М. Структурні та семантичні особливості “Ідилій” Теокрита (на матеріалі “Ідилій” XI, XIII, XVIII, XXII, XXV, XXVI): автореф. дис. ... наук. ступ. канд. філол. наук.: спец. 10. 02. 14 – класична філологія / Саконі Патрісія Мабель. – К., 1995. – 27 с.

8. Феокрит. Мosh. Бiон. Идилли и эпиграммы. / Перевод и комментарий М. Е. Грабарь-Пассек. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1958. – 326 с.
9. Цыськ А. З. Человек и действительность в идиллиях Феокрита (к характеристике личностного начала в образах героев и автора): автореф. дис. наук. ступ. канд. филол. наук, спец. 10. 02. 14 / Андрей Зиновьевич Цыськ – МГУ им. М. В. Ломоносова, Москва, 1987. – 24 с.
10. Crane Gregory The Laughter of Aphrodite in Theocritus, Idyll 1 // Harvard Studies in Classical Philology. – Volume 91. – 1987. – pp. 161–184.
11. Gow, Andrew S. F. Theocritus. Vol. 1: Introduction, Text and Translation. Vol. 2: Commentary, Appendix, Indexes and Plates. – Cambridge: Cambridge University Press, 1950. – lxxxiv, 257 + 638 pp.
12. Lexicon Theocriteum / Composuit Ioannes Rumpel. – Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, MDCCCLXXIX. – 320 p.
13. The Greek Bucolic Poets with an English translation by J. M. Edmonds. – London: William Heinemann, New York: G. P. Putnam's sons. – 1919. – 527 p.

References

1. Masliuk, V. P (1994) Antychna literatura: Khrestomatiia. Chastyna 1. Davnia hretska poeziia v ukrainskykh perekkladakh i perespivakh [Ancient Literature: Readings. Part 1. Ancient Greek Poetry in Ukrainian Translations]. Kyiv : ISDO. [in Ukrainian]
2. Arkhipova, O. V. (2012) Zasoby movnoho vyrazhennia kontseptu «cholovik» (za romanom V. Shkliara «Zalyshenets») [Means of linguistic expression of the concept "man" (according to V. Shklar's novel «Zalyshenets»)] Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. [Pholological science]. No. 7 (2), pp. 109–119.
3. Bieliakhova, L. I. (2002) Obraznyi prostir amerykanskoï poezii: linhvokohnityvnyi aspekt [Representation of American Poetry: Linguistic-Cognitive Aspect]. [PhD Thesis], Kyiv : KNLU. [in Ukrainian]
4. Krupa, M. (2005) Linhvistychnyi analiz khudozhnoho tekstu [Linguistic analysis of artistic text]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. [in Ukrainian]
5. Nizhehorodtseva-Kyrychenko, L. O. (2002) Kontseptualnyi analiz – vytok rozvytku semantychnoho analizu [Conceptual analysis – the turn of development of semantic analysis]. Naukovyi visnyk VDU. Lutsk: Redaktsiino-vydavnychiy viddil Volynskoho derzhavnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky “Vezha”, no.4 pp.189–194.
6. Popova, T. V. (1981) Bukolika v sisteme drevnegrecheskoy poezii [Bukolica in the system of ancient Greek poetry]. Moscow : Nauka, pp. 96–177.
7. Sakoni, P. M. (1995) Strukturni ta semantychni osoblyvosti “Idylli” Teokrita (na materialy “Idylli” XI, XIII, XVIII, XXII, XXV, XXVI) [Structural and semantic peculiarities of Theocritus “Idylls” (on the material of XI, XIII, XVIII, XXII, XXV, XXVI “Idylls)]. [PhD Thesis], Kyiv. [in Ukrainian]
8. Feokrit. Mosh. Bion (1958) Idilii i epigrammy. Perevod i kommentariy M. E. Grabar-Passek [Theocritus. Mosh. Bion. Idyll and epigram. Translation and commentary by M.E. Grabar-Passek]. Moscow : Izd-vo Akademii nauk SSSR. [in Russian]
9. Tsyisik, A. Z. (1987) Chelovek i deystvitel'nost' v idillyah Feokrita (k harakteristike lichnostnogo nachala v obrazah geroev i avtora) [Man and reality in the idylls of Theocritus (to the characterization of the personal beginning in the images of heroes and the author)]. [PhD Thesis], Moscow : MGU im. Lomonosova [in Russian]
11. Gow, Andrew S.F. (1950) Theocritus. Vol. 1: Introduction, Text and Translation. Vol. 2: Commentary, Appendix, Indexes and Plates. Cambridge : Cambridge University Press, lxxxiv, 257.
12. Lexicon Theocriteum. Composuit Ioannes Rumpel. Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, MDCCCLXXIX.
13. The Greek Bucolic Poets with an English translation by J. M. Edmonds (1919) London : William Heinemann, New York: G. P. Putnam's sons.

УДК 811.124'82-98

Н. В. Корольова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Візуальний і вербальний компоненти латинськомовної хронограми

Корольова Н. В. Візуальний і вербальний компоненти латинськомовної хронограми. Сфера використання хронограм і, відповідно, їхня типологія надзвичайно різноманітні. Хронограми можна знайти у біографічних творах та історичних джерелах, ними прикрашені титульні сторінки книг різного змісту, вони ховаються на пам'ятних медалях і предметах побуту, проступають крізь камінь будівель і скульптурних композицій. Хронограми можуть виглядати як одне слово, лаконічний вираз, або ж утворювати декілька десятків і тисяч рядків поетичного твору. Найбільшою популярністю вони користувалися в XVII-XVIII ст., коли навіть життя пересічних громадян, не кажучи вже про видатних особистостей, ставало приводом для створення хронограми. Народження і смерть, одруження, військова перемога, урочистий візит – будь-яка подія, серйозна чи пересічна, знаходила відображення у хронограмах.

Ключові слова: хронограма, латинська мова, мовна гра.

Корольова Н. В. Визуальный и вербальный компоненты латиноязычных хронограмм. Сфера использования хронограмм и, соответственно, их типология необычайно разнообразны. Хронограммы